

competence-based approach is the most important factor in ensuring the quality of European higher education. The work is devoted to the possibilities of realization competence approach through the introduction level educational technology into the educational process.

Keywords: *the competence-based approach, level educational technology, mathematics.*

УДК 37.013

Ірина Романько, к.і.н., доцент
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

УДОСКОНАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД

У статті досліджено міжнародний та вітчизняний досвід щодо гуманітарної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Обґрунтовано доцільність гуманітарного супроводу професійної освіти. Встановлено, що гуманоцентрична переорієнтація національної освіти під впливом світових та європейських вимірів передбачає формування фахівця, рівень підготовки якого гармонійно поєднує ключові компетентності та розвиток особистості відповідно до вітчизняних та загальнолюдських духовних цінностей. Розв'язати складне питання формування професійно важливих якостей особистості автор пропонує у взаємодії чинників, які гуманізують культурно-освітнє, професійне, інформаційне середовище ВНЗ, а також сприяють формуванню гуманітарного мислення, світогляду та відносин у студентському колективі.

Ключові слова: *євроінтеграція, європейський освітній простір, реформа вищої освіти, гуманітарний чинник у формуванні фахівця, національна освітньо-виховна система, інноваційно-освітні ресурси.*

Сучасний етап розвитку людської цивілізації, що визначається як перехід до суспільства знань, характеризується якісно новими вимогами до розвитку освіти. На початку ХХІ ст. освіта стала предметом пріоритетної уваги національної та міжнародної політики.

Євроінтеграційні процеси в Україні зумовлюють необхідність подальшого реформування системи освіти з метою удосконалення її через утвердження європейських норм і пріоритетів. Проте для успішного здійснення освітніх реформ та концептуального вдосконалення освіти бракує чіткої теоретичної основи, усталених методологічних засад. Визначення місії освіти й ролі гуманітарних знань у розвитку особистості є предметом обговорення у науково-педагогічному середовищі. Особливо актуальною, і не лише для української, а й для світової освітньої системи, є проблема відповідності її розвитку культурним і цивілізаційним процесам.

Головною метою соціально-гуманітарної підготовки у вищих навчальних закладах є розвиток соціально-особистісних компетенцій, що ґрунтуються на фундаментальних гуманітарних знаннях, емоційно-ціннісному й соціально-творчому досвіді та спрямовані на вдосконалення громадянських, моральних, інтелектуальних і творчих якостей особистості, а також на розвиток соціально-професійного мислення, культури соціальної комунікації, адаптації і мобільності випускника.

Історичний досвід переконує, що кінцевою метою освіти у вищій школі є людина, її внутрішній світ та здоров'я – духовне, інтелектуальне, фізичне. Виховувати свідому особистість в людині, пробуджувати і культивувати у ній найвищі духовні цінності та чесноти – ось що повинно бути в центрі уваги теорії і практики вищої освіти.

Адже навіть для найкращого фахівця технічного профілю, який хоче керувати людьми, але не здобув гуманітарної освіти, – людина з її багатогранними потребами, зв'язками, а тим

більше – емоціями, симпатіями, залишиться «закритою книжкою». А щоб уникнути такої небажаної ситуації – своєрідну передмову до її прочитання формує гуманітарна освіта, що шанується в європейських університетах не менш потужно, ніж профільна. Подальше переважання і зрештою панування «технократичного світогляду» і неминуче пов'язаного з ним «прагматизму» веде до тривожної ситуації: «Гумус інтелігентності суспільства стає ще більш тонким, майже прозорим. Це віддаляє нас не лише від Європи, а й від усього цивілізованого світу, створює серйозну загрозу фундаментальним цінностям» [1, с. 9].

Українська держава, визначивши в якості одного з основних орієнтирів гуманітарного розвитку освітній простір Європи, здійснює конкретні кроки в практичному приєднанні до Болонського процесу (зазначимо, що країна приєдналася до участі в Болонському процесі 19 травня 2005 року у норвезькому місті Берген на Конференції міністерств країн Європи).

Як зазначає у своїй монографії Т. С. Плачинда, «інтеграція покликана підвищити якість європейських і національних освітніх систем, зробити більш привабливими освітні послуги, поліпшивши їх шляхом змістового вдосконалення, створення умов для міграції студентів, професійного обміну між викладачами й ученими, формування каналів наукової комунікації. З огляду на це Болонський процес (інтеграційний за своєю природою) можна вважати взаємним рухом європейської та української освітніх систем назустріч одна одній» [16, с. 6].

Реформування системи освіти в Україні, ступінь якого розкривають Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014р., [4] Проект Концепції розвитку освіти України на 2015–2025 рр. [18] стверджує необхідність внесення змін з позиції олюднення освіти. У Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [7] зазначено, що освіта України ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності.

Зміст та структура викладання дисциплін соціально-гуманітарного циклу у вищих навчальних закладах (ВНЗ) в контексті євроінтеграції є предметом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Разом з тим, системних досліджень щодо оптимізації блоку соціально-гуманітарних дисциплін в умовах змін в освітній парадигмі, застосування інноваційних технологій бракує.

Проблеми гуманізації та гуманітаризації вищої освіти комплексно розглянуто в працях В. Андрущенко, Т. А. Андрухова, Н. В. Грицяка, О. М. Завальнюка, О. Ю. Павлова, А. С. Поповича та ін. [1; 11; 14; 17].

О. О. Бурлакова, О. М. Ващук, О. Г. Каверіна, В. І. Луговий, Л. І. Нестерова, Н. Г. Ничкало, Т. С. Плачинда та ін. вважають, що загальна система професійної освіти майбутніх спеціалістів в умовах євроінтеграції має базуватися на використанні принципово нових педагогічних технологій [2; 3; 5; 6; 12; 16].

За Болонськими принципами кожна країна повинна зберегти національну самобутність та надбання у змісті освіти й підготовці фахівців, гармонійно поєднуючи їх з інноваційними прогресивними підходами .

Єдність у культурі загальнолюдських та національних цінностей розглядає Сергій Кострюков, усвідомлюючи необхідність культури для виживання і розвитку людства, оскільки «культура – це опредметнена сутність людини» [8, с. 76]. Однією з важливих місій культури є формування системи ціннісно-мотиваційних настанов індивіда. Знання національної культури, традицій, звичок, обрядів виховує шанобливе ставлення до народу, дає змогу зрозуміти національне як самобутнє й разом з тим як загальне надбання людської цивілізації.

Інженерна освіта породжує дефіцит культури, а отже – й ескалацію духовної кризи, а педагогіка вищої школи консервує це становище . Подолати кризу людини й системи освіти можливо й необхідно у спосіб узгодження інженерної підготовки з людською метою, з її культурними цінностями, а не тільки із завданням та метою науково-технічного прогресу. Обстоюючи суб'єктно-гуманістичну модель освіти, Н. Тугай переконує, що новий тип раціональності поряд із наукою містить мистецтво, філософія, моральні принципи та інші форми духовної культури, а тому «нова освіта має орієнтуватися не тільки на науку, тобто раціональний спосіб пізнання світу, а й на всю культуру» [21, с. 45].

Вкрай важливі питання гуманітарної освіти – питання мовного статусу, пріоритетності опанування й використання тієї чи тієї мови в Україні є не лише суто освітніми, а й політичними, а часто набирають морально-етичного звучання. Адже кожному знайома ситуація, за якої, цитуючи крилате «скільки мов знаєш, стільки разів ти людина», дехто має на увазі мову східних сусідів, але не мову корінної нації – мову державну – українську.

Саме на прогалинах у гуманітарній освіті зосереджує увагу Ганна Онкович – як на таких, що стали проваллям у вихованні. Адже і освіта і виховання в Україні здавна виконували місію «...плекання (не формування!) особистості засобами гуманітарних наук. Це – традиція української освіти, яка сповідувала філософію серця, це – особливість українського менталітету, це – виховний ідеал нашої освіти» [13, с. 58].

Драматичні реалії сучасного життя актуалізують необхідність поглиблення рівня знань про рідну історію і культуру задля самозбереження народу й держави. Інформаційну війну проти України Російська імперія вела завжди, щонайменше від XVII століття. Найважливішим складником цієї війни був і донині зберігає силу доволі специфічний спосіб трактування історичних фактів, а простіше кажучи – міфотворення на їхній основі. На цю тему написано стоси й полиці наукових праць, науково-популярних, на жаль, менше. Маніпуляція свідомістю й залякування людей нині виявляються найнебезпечнішою зброєю. Постійно забувається, що світ перейшов до принципів інформаційного суспільства. У ньому ж інструментом впливу на особистість є інформаційне поле, під яким розуміється саморегульована система отримання та обміну інформацією, а також здобуття знань про довкілля, що дає змогу особистості адекватно оцінити явища навколишнього світу і відповідно до цієї оцінки спрямовувати і корегувати діяльність. Тож мова справді виходить на перший план, виявляється основою основ і першопочатком.

Що ж до реальностей життя, то на переконання О. Кулакової « механізм взаємодії мови, культури і поведінки можна подати як таку систему взаємодіючих ланок: зміни в мовному характері комунікації породжують зміни в моделі культурного простору особистості, які призводять до змін у культурно зумовленій поведінці особистості» [9, с. 62].

Важливим видається вивчення міжнародного досвіду щодо оптимізації циклу суспільних та гуманітарних дисциплін у вищій освіті.

Для американських навчальних програм характерні мало представлені в Європі комунікативні дисципліни – публічний виступ, дискусія в малих групах, що скеровані на розвиток критичного аналізу. Помітна висока увага до історії самих США і нехтування знаннями про події в світі. Після винаходу у США чикагської моделі коледжу (відповідник українського ВНЗ гуманітарного скерування) та його відносного успіху в багатьох закладах країни поширилася практика значного використання суспільних та гуманітарних дисциплін для загального формування особистості студента, його підготовки до конкуренції на жорсткому ринку праці США з постійним змаганням з іншими особами за стабільне місце праці. Не випадково наші викладачі-емігранти так важко входили в ритм життя американських ВНЗ з їх відомим гаслом – «Публікуйся, або гинь!» [10, с. 72].

Вища освіта Великобританії відзначається підвищеною пошаною до традицій і мінімальними освітніми інноваціями в її відомих в усьому світі класичних університетах (менш престижні заклади намагаються в усьому копіювати Оксфорд і Кембридж). Програма бакалавра з економіки у Страдклайдському університеті передбачає обов'язкове засвоєння навчальних модулів з історії, філософії, іноземної мови, сучасної європейської літератури, які не мають безпосереднього відношення до напрямку «Економіка». На кожний з них передбачено по 160 годин загальної трудомісткості.

Країни, що взяли участь у міжнародному проекті «DeSeCo», визначились із переліком ключових компетентностей, притаманних системам освіти. Так, педагоги Бельгії розрізняють такі ключові компетентності – соціальну, позитивного ставлення, здатності діяти та думати самостійно, мотиваційну, ментальну рухливість, функціональну; Фінляндії – пізнавальну, вміння оперувати в умовах змін та мотивованість, соціальну, особистісну, творчу, педагогічну, комунікативну, адміністративну, стратегічну, вміння діяти паралельно в різних

напрямах; Німеччини – інтелектуальні знання, знання, які можна застосовувати, навчальну, соціальну компетентності та ціннісні орієнтації; Нідерландів – розвиток особистості, розвиток відповідального громадянина, підготовка особистості до ринку праці .

За документами Ради Європи виділено дещо інші різновиди ключових компетенцій: інформаційну, соціальну, політичну, комунікативну, загальнокультурну, пізнавально-інтелектуальну, трудову (підприємницьку), побутову.

Меморандум неперервної освіти Європейського Союзу наголошує на тому, що успішний перехід до економіки й суспільства, заснованих на знанні, повинен супроводжуватися процесом неперервної освіти, тобто, навчання упродовж життя (lifelong learning). Отже, країни-члени Європейського Союзу визначили навчальну діяльність, як таку, що здійснюється на неперервній основі й має за мету поліпшення знань, навичок і професійної компетенції; стає основним принципом освітньої системи й участі в ній людини протягом усього неперервного процесу її навчальної діяльності.

Серед основних проблем розвитку освіти в Україні слід визначити повільне здійснення гуманізації, екологізації та інформатизації системи освіти, впровадження у навчально-виховний процес інноваційних медіаосвітніх та інформаційно-комунікаційних технологій. Отже, актуалізується потреба у запровадженні та розвиткові новітніх інтерактивних технологій на основі вітчизняних науково-методичних розробок та врахування досвіду зарубіжних країн в цій сфері.

Одним із перспективних напрямів інтеграції національної освіти у світове співтовариство є підготовка іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Підготовчі факультети є першим етапом навчання для іноземних студентів. Їхній соціалізації сприяють дисципліни соціально-гуманітарного циклу. Важлива роль в цьому належить мові навчання. Саме від оволодіння мовою підготовки залежатиме здатність іноземних громадян повноцінно отримувати весь комплекс освітніх послуг вищих навчальних закладів України нарівні з українськими студентами. Оптимізувати підготовку іноземних студентів до професійного спілкування можна лише за наявності сучасних професійно орієнтованих підручників, в тому числі – з української як іноземної.

Ключова роль у задоволенні ідеї реформування системи вищої освіти в Україні належить викладачеві.

Основне завдання сучасного викладача вищої школи – навчити вчитись, створити атмосферу відповідальності, спрямувати кожного студента до свідомої самопідготовки; сформулювати потяг і творче ставлення до навчання, створити для цього відповідні умови. Саме тому західні університети організовують цілодобову роботу бібліотек, Інтернету й іншої інфраструктури навчання для забезпечення самостійної роботи студентів. Викладач, таким чином, виступає не в ролі аудиторного лектора, а скоріше тренера, який розробляє план гри, вправи, дає поради і контролює роботу команди .

Самостійна робота визнана науковцями як найбільш продуктивна й актуальна форма, метод, прийом, засіб, умова, навчальна діяльність тощо. Вона виходить за межі аудиторії, але є зручною й логічною формою управління та самоуправління самостійною навчально-пізнавальною діяльністю студентів, а також складовою частиною навчально-виховного процесу, яка істотно впливає на ефективність і результативність.

Навчальний процес, який здійснює кафедра професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук Кіровоградської льотної академії НАУ організований із урахуванням можливостей сучасних інноваційних технологій навчання та орієнтується на формування освіченої, гармонійно розвиненої особистості, здатної до постійного оновлення наукових знань, професійної мобільності та швидкої адаптації до змін у соціально-культурній сфері. Для цього викладачі кафедри навчають курсантів/студентів осмислено читати, слухати, аналізувати; лише тоді вони пізнають, навчаються, експериментують, набувають усних і письмових навичок мовлення. Це є ідеальними умовами для формування мисленнєвих та мовленнєвих механізмів. Таким чином, у молоді формується й розвивається система суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Широкого застосування набули технології слайд-лекцій, комп'ютерного тестування, дистанційного навчання, електронні підручники і навчальні матеріали тощо. На міжнародних науково-практичних конференціях висвітлюються основні напрями використання інноваційних технологій, що значною мірою сприяють підвищенню якості підготовки сучасних фахівців, піднесенню на якісно новий рівень самостійної роботи курсантів/студентів, оптимізації контролю за якістю освіти.

Серед основних технологій, на яких базується створення інноваційно-освітніх ресурсів, значне місце належить мультимедійним технологіям, що широко використовуються під час навчання. Льотна академія розвиває дистанційні технології як у межах заочно-дистанційної форми навчання, так і для курсантів/студентів денної форми навчання, які навчаються за індивідуальними графіками.

Застосування комп'ютерних технологій сприяє підвищенню рівня самоосвіти, мотивації навчальної діяльності і створює абсолютно нові перспективи для творчості, отримання й закріплення професійних навичок і відповідає соціальному замовленню, яке держава пред'являє до вищих навчальних закладів.

Останнім часом в КЛА НАУ поширюється використання інтерактивних технологій для організації і втілення на практиці якісно нової взаємодії викладача з курсантами/студентами денної та заочної форм навчання. Це стосується, перш за все, планування й організації самостійної роботи, а також ефективного й прозорого контролю за їх поточною роботою над засвоєнням навчальної дисципліни. Розробляються методики створення дистанційних курсів із соціально-гуманітарних дисциплін. Першим кроком на цьому шляху стало використання інтерактивного освітнього середовища MOODLE.

Протягом останніх років дедалі ширшого застосування набувають тестові технології оцінювання навчальних досягнень студентської молоді. Викладачами кафедри підготовлено необхідну кількість тестових завдань із дисциплін, що вивчаються. Це дає змогу формувати тести за всіма видами контролю, в тому числі і для контролю залишкових знань, якому в академії приділяється особлива увага як одній із важливих частин системи комплексного контролю якості освіти.

Важливим фактором інтегрування у європейський освітній простір є діяльність викладачів кафедри з розроблення навчальних посібників відповідної тематики [15; 19; 20].

Стратегічним напрямом інноваційної діяльності КЛА НАУ є міжнародне співробітництво з вищими навчальними закладами європейських країн. Співробітництво з Норвегією здійснюється в багатьох сферах, серед яких визначальними є реалізація спільних наукових та освітніх проектів, зокрема створення екологічного комплексу, Центру пошуку і рятунку тощо.

З досвіду зарубіжних держав слід запозичити перспективну частину, доповнивши її набагато більшими за обсягом пропозиціями і теоріями українських науковців, які враховують головні сучасні тенденції змін в науках і технологіях та роблять на цій основі правильні прогнози майбутнього.

На шляху перетворень української системи освіти потрібне створення сучасної інформаційної інфраструктури освіти та науки з її підключенням до європейських комп'ютерних мереж та інформаційних ресурсів, дієве наукове і технологічне співробітництво України з Європою.

Ураховуючи той факт, що нині у вищих навчальних закладах наявні вільні зони доступу до Інтернет-мережі, слід переорієнтувати на живе ілюстративне викладання соціо-гуманітарні предмети. Застосування медіа можливостей та медіа освітніх технологій сприятиме олюдненню нецікавих і непотрібних на думку деяких студентів предметів, які забирають час від вивчення спеціальності. Зрозуміти потребу вивчення історії країни, історії культури, народознавства, філософії, соціології тощо, коли це не стосується обраної спеціальності, на початковому етапі навчання у вищій школі досить важко, а іноді такою є і позиція частини викладацького складу ВНЗ.

Цикл соціально-гуманітарних дисциплін у вищій школі має бути зв'язаний єдиним

культурним полем, традиціями світової й вітчизняної культури. Таким чином, випускник ВНЗ, засвоївши функціонально-професійні знання, не буде відчувати зайвий тягар відбутих годин циклу гуманітарних дисциплін, а критерії моральності, духовності, гуманістичних цінностей стануть визначальною основою етичної поведінки та мотивації особистості у різних площинах її діяльності.

Для підвищення удосконалення рівня викладання та оптимізації циклу предметів соціо-гуманітарного спрямування цілком вмотивованим є використання медіа та Інтернет ресурсів у навчальному процесі вищої школи; збільшення часу студентам на самостійне опанування дисциплінами; зміна ролі викладача з лекторства до тьюторства.

Такі шляхи удосконалення викладання предметів соціально-гуманітарного циклу з власними здобутками, апробованими методиками й технологіями навчання, квітесенцією історичного досвіду співзвучні загальноєвропейським підходам.

Аналіз публікацій науковців-педагогів, присвячених об'єктивним передумовам удосконалення національної системи освіти дає підстави зробити висновок, що одним із найважливіших чинників євроінтеграції України є гармонізація національної системи освіти через гуманізацію її та утвердження в ній культурно-цивілізаційного підходу й культуротворчої парадигми на основі єдності загальнолюдських і національних ідеалів.

У процесі інтеграції до європейського освітнього простору українська освітньо-виховна система має стати не лише особистісно-орієнтованою та європейською, а й національною, тобто утверджувати авторитет власної культури, чималі здобутки якої мають загальнолюдську значущість. Глибокі знання та повага народу до власної історії, мови та культури є головною передумовою для формування позитивної національної ідентичності, а отже й здатності захищати свій внутрішній світ від агресивного інформаційного впливу. Саме історико-культурологічна освіченість здатна стати ефективним засобом спротиву в інформаційній війні та потужною зброєю у боротьбі за духовну єдність українського народу.

Вивчення дисциплін соціально-гуманітарного циклу спрямоване на формування й розширення наукового світогляду людини, поглиблення світосприймання, формування й розвиток соціально-особистісних компетенцій. Тому неприпустимим є скорочення гуманітарного складника освіти, яке неминуче призведе до звуження можливостей і потенціалу людини і, як наслідок, – до дефіциту високоосвічених спеціалістів. Проте, за сучасної освітньої моделі, спрямованої лише на розвиток інтелекту, а не свідомості, існує небезпека появи не обтяжених рефлексією «освічених нікчем». Щоб запобігти цьому слід наявну освітню парадигму, яка була створена для індустріальної епохи й нині цілком вичерпана, трансформувати відповідно до ознак інформаційної культури.

Нині в Україні існує нагальна необхідність створення нової методології у сфері гуманітарних наук і гуманітарної освіти. Ця методологія має ґрунтуватися на українській національній ідеї, адже відсутність національної ідеї або її деградація ведуть до руйнування країни.

Розглянувши роль і місце соціально-гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі, можемо сформулювати такі висновки. По-перше, слід постійно дбати про рівень професійної підготовки викладачів, сприяти оновленню освітніх програм, навчальної літератури, технологій навчання – тобто про те, що сприятиме виробленню у молоді власної громадянської позиції; по-друге, слід підвищити статус соціально-гуманітарних дисциплін.

З огляду на пріоритетність позиції формування цілісної особистості, відповідного сприйняття соціокультурної ситуації, збереження у навчанні принципів культуровідповідності та природовідповідності, врахування можливостей та вподобань сучасного студента, ВНЗ мають підняти планку щодо викладання предметів соціально-гуманітарного циклу.

Отже, важливе значення у розвитку соціально-гуманітарної підготовки у вищій школі України початку XXI сторіччя в контексті Болонської угоди, в інтересах захисту національних інтересів української держави відіграє підвищення світоглядної та виховної ролі соціально-гуманітарних і українознавчих дисциплін в системі вищої освіти країни.

Список використаних джерел

- 1 Андрущенко В. Основні характеристики європейської вищої освіти та можливості її реалізації в системі освіти України / В. Андрущенко // Вища освіта України. – 2012. – № 4. – С. 5–16.
- 2 Безперервна професійна освіта в контексті європейської інтеграції: теорія, досвід, прогноз : [зб. наук. ст. методол. семінару: у 2 ч.]. [Ч. 1] / за ред. В. І. Луговий, Н. Г. Ничкало. – К. : Пед. думка, 2013. – 204 с.
- 3 Бурлакова О. О. Відтворення вищої освіти України в Європейському освітньому просторі : автореф. дис... канд. філос. наук / О. О. Бурлакова. – К. : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2010. – 17 с.
- 4 Закон України «Про вищу освіту». Прийняття від 01.07.2014 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- 5 Інтеграція в європейський освітній простір: здобутки, проблеми, перспективи: монографія / за ред. Ф. Г. Вашука. – Ужгород : ЗакДУ, 2015. – 559 с.
- 6 Каверіна О. Г. Інтегративні тенденції розвитку змісту гуманітарної підготовки майбутніх інженерів / О. Г. Каверіна [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://archive.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em14/content/09kogeft.htm>
- 7 Концепція гуманітарного розвитку України на період до 2020 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/30817/
- 8 Кострюков С. Загальнолюдські та національні культурні цінності: проблема єдності / С. Кострюков // Вища освіта України. – 2011. – № 3. – С. 75–83.
- 9 Кулакова О. М. Культурологічні аспекти мовно-комунікативних проблем маніпуляції свідомістю / О. М. Кулакова // Культура України. – 2012. – Вип. 39. – С. 61–68.
- 10 Манько В. М. Тенденції розвитку вищої освіти України та США / В. М. Манько, А. В. Манько // Вища освіта України. – 2013. – № 3. – Дод.1. – Темат. вип. «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології». – Т. 2. – 296 с.
- 11 Модернізація вищої освіти в контексті європейського виміру : наук.-метод. зб. / редкол.: О. М. Завальнюк, А. С. Попович, Т. А. Андрухова та ін. – Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. – 343 с.
- 12 Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих працівників в умовах євроінтеграції : монографія / за заг. ред. Л. Нестерової. – К. : Пед. думка, 2015. – 159 с.
- 13 Оптимізація циклу соціально-гуманітарних дисциплін у вищій освіті України в контексті євроінтеграції: монографія / за заг. ред. Г. В. Онкович. – К.: Ін-т вищ. освіти НАПН України, 2014. – 326 с.
- 14 Павлова О. Ю. Культурна інтеграція вітчизняних закладів вищої освіти до Європейського освітнього середовища : Монографія / О. Ю. Павлова, Т. Ф. Мельничук, Т. М. Мисюра. – К. : КІМ, 2015. – 297 с.
- 15 Плачинда Т. С. Професійна підготовка курсантів льотних навчальних закладів в умовах євроінтеграції. Навчально-методичний посібник / Т. С. Плачинда. – Кіровоград: Полімед-Сервіс, 2013. – 102 с.
- 16 Плачинда Т. С. Професійна підготовка майбутніх авіаційних фахівців: зарубіжний і вітчизняний досвід та шляхи підвищення якості: Монографія / Т. С. Плачинда. – Кіровоград: Полімед-Сервіс, 2014. – 533 с.
- 17 Проблеми та перспективи входження України в Європейський інтелектуальний простір : зб. наук.-експерт. матеріалів / Нац. ін-т стратег. дослідж. ; [за ред. Н. В. Грицяк]. – К. : [б. в.], 2013. – 102 с.
- 18 Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015 – 2025 років [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/prg-viddil/1312/1390288033/1414672797/>
- 19 Романько І. І. Європейська та євроатлантична інтеграція України: історія, сучасний стан, перспективи. Навчальний посібник / І. І. Романько. – Кропивницький: ЛА НАУ, 2017. – 272 с.

20 Романько І. І. Україна – Норвегія : від спільного минулого у спільне майбуття / І. І. Романько. – К.: Гнозис, 2016. – 368 с.

21 Тугай Н. Формування загальної культури інженерних кадрів як соціальна проблема / Н. Тугай // Вища освіта України. – 2007. – № 3. – С. 44–47.

Романько Ирина. Усовершенствование социально-гуманитарной подготовки студентов в контексте евроинтеграции: международный и отечественный опыт.

В статье исследован международный и отечественный опыт гуманитарной подготовки студентов в высших учебных заведениях. Обоснована целесообразность гуманитарного сопровождения профессионального образования.

Установлено, что гуманоцентричная переориентация национального образования под влиянием мировых и европейских измерений предусматривает формирование специалиста, уровень подготовки которого гармонично соединяет ключевые компетентности и развитие личности в соответствии с отечественными и общечеловеческими духовными ценностями.

Решить сложный вопрос формирования профессионально важных качеств личности автор предлагает во взаимодействии факторов, которые гуманизируют культурно-образовательную, профессиональную, информационную среду вуза, а также содействуют формированию гуманитарного мышления, мировоззрения и отношений в студенческом коллективе.

Ключевые слова: евроинтеграция, европейское образовательное пространство, реформа высшего образования, гуманитарный фактор в формировании профессионализма, национальная образовательно-воспитательная система, инновационно-образовательные ресурсы.

Romanko Iryna. Improvement of students' socio-humanitarian training in the context of European integration: international and national experience.

The international and national experience in students' humanitarian training in higher establishments was investigated in the article.

The necessity of humanitarian support of professional education was substantiated. It was founded that humanocentric reorientation of national education influenced by world and European dimensions involves the expert forming, whose training level combines key competencies and personal development in accordance with national and universal spiritual values.

The author proposes to solve complex issue of personality's professionally important qualities' formation in interaction with factors which humanize cultural, educational, professional, informational environment in higher establishment and which also promote the formation of humanitarian thinking, outlook and attitudes in the student group.

Key words: European integration, European educational space, the reform of higher education, humanitarian factor in the specialist's formation, educative and national educational system, innovative educational resources.

УДК 378.22.091.311:001.895 (043.5)

Наталія Сас, д.пед.н., доцент
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г.Короленка

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті з'ясовано сутність поняття «тенденції професійної підготовки», досліджено тенденції професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів до інноваційного управління.